

Coa tristura dunha man que perde.
Eu fáloche, irmá coa voluntá cumprida.
Coa serea verdade dunha ausencia. (pp. 84-85)

A transcendencia das feridas pode ser útil se se consegue o propósito da irmandade, unha irmandade que propiciaría a revolución: «Dámo-la mao coma irmáns/e loitar con dentes e uñas/contra quen nos asoballa» (p. 75). A mesma intención ten a serie «Poemas do neno» onde Lueiro Rei entronca coa linguaxe tradicional e está a facer cancións que lle remiten á súa propia infancia na vila de O Grove:

Nas corredoiras
Os nenos cantan.
Cantan os nenos
Cantigas vellas.

Mais os nenos non saben
Que cantan
As súas penas.

Nas corredoiras
Os nenos cantan
Cantigas vellas.
Os nenos medran
Canta que canta
Nas corredoiras.
¡Danme tristeza! (p. 115)

Mais tamén as lembranzas serven para denunciar as inxustizas presentes:

«Inverno de nenos»

Nenos de calisquera parte do mundo,
que aínda morren de fame, coa barriga tripuda,
as pernas coma canas, e os ollos mirando á morte.
Xamais souberon si os xeonllos fríos
É que estaban así por estar mortos,
Ou eran así por estar vivos. (p. 121)

Xa para rematar, destacamos que ademais do compromiso e do tema da infancia o autor escribe unha serie de homenaxes, instalados na elegía, a personaxes como Alexandre Bóveda, Lorenzo Varela, Paco Galán, Blas de Otero, Luís Seoane, etc., como medio de rescatar a verdade histórica dos exiliados e da súa loita. Remata o poemario o texto «Xa sabedes» verdadeiro testamento do autor e constancia da súa poética, unha poética, como xa iamos constatando, de compromiso e claridade:

Son home
E non calo.

Hei seguir cantando o que me peta
Pois se non canto e berro
Hasta arrebento.
E non quero.

Xa sabedes. (p.133)

LUÍS LUNA

NEIRA VILAS, X. (2003): *Relatos mariñeiros*, Xerais, Vigo, pp. 127.

Sobre as escumosas ondas da última marea arriba ás nosas mans a máis recente creación narrativa dun clásico da nosa literatura. Estes *Relatos mariñeiros* preséntansenos como retallos das vidas daqueles galegos que tiveron que deixar os seus lares e sair á procura dunha vida mellor ao outro lado do Atlántico, lonxe dunha Galicia sangrada pola emigración. O autor, de xeito liminar, adiantanos o contido dos seus relatos:

As narracións que aquí van teñen como referencia e inspiración a comunidade de pescadores galegos das Mariñas, asentados na Habana durante os anos trinta, corenta e cincuenta do século XX. (p. 8)

Xosé Neira Vilas é testemuña privilexiada das vivencias deses homes do mar que, seguindo a profesión dos seus pais e avós, atoparon nas augas do Caribe e do golfo de México unha nova maneira de desenvolver-la súa vida sen esquecer por iso nin as raigames da súa cultura nin a súa lingua. Neira Vilas naceu en Gres-Vila de Cruces no ano 1928, coñecido pola súa obra *Memorias dun neno labrego*, moitas das súas composicións acontecen na comarca do Ulla onde o noso autor viviu ata os dezanove anos. Fillo de labregos, desempeñou diversos traballos aquí e logo de emigar á Arxentina en 1949. Ao mesmo tempo estuda e toma contacto cos intelectuais galegos exiliados. Sempre comprometido coa súa terra, funda as Mocidades Galeguistas en 1953, e en 1956 forma parte dos organizadores do I Congreso da Emigración Galega. Interésanos especialmente o seu casamento coa escritora cubana Anisia Miranda, filla de galegos, en 1957. Anisia e mais el fundan Follas Novas, editorial e distribuidora do libro galego en América. Froito deste matrimonio xorde o especial vencello de Neira Vilas e Cuba, onde se instala no ano 1961, participando activamente no proceso revolucionario. Na Grande Antilla impulsa a Sección Galega do Instituto de Literatura y Lingüística da Academia de Ciencias de Cuba, ata

o seu retorno a Galicia en 1972, regresando á illa con frecuencia para participar en actividades culturais.

Este ligame especial do noso autor coa paisaxe e os habitantes daquelas terras alén do océano, enche estes relatos dunha forte carga emotiva, e dunha verosimilitude que parece converter ao escritor no último elo na cadea de narradores que nos fai chegar estas historias, como se se tratase dunha verdadeira liña da tradición oral. Mesmo semella que Neira Vilas estános a contar algo que oíu no peirao de Santiago, ou sentado nun café da Habana Vella. É deste xeito que o escritor constrúe uns protagonistas que, en moitas ocasións, son ao mesmo tempo narradores, contadores de historias.

Ao longo destes vintedous episodios observamos e sentimos as duras e penosas condicións deses mariñeiros emigrados que, malia a loita contínua, van creando comunidade. Descríbensenos as xuntanzas de galegos e a súa mistura coas xentes vidas doutras latitudes: mexicanos, polacos, norteamericanos, africanos, etc. Agroman os nomes deses lugares nos que foron medrando as colonias de galegos: A Habana, Regra, Peixiño, Casa Branca, Cozumel, nomes que se xuntan a aqueles outros que simbolizan a terra nai, os topónimos de tódalas ribeiras galegas, que gardan en sí mesmos algo máis que a referencia a unha vila, parroquia, aldea ou lugar. Muxía, Malpica, Camariñas, Laxe, Ares, etc., encerran as máis fondas lembranzas da infancia e a arela por unha remota volta a Galicia, que non saben se se chegará a cumprir.

O escritor deseña para o lector un continente mariño delimitado polas costas que conforman o golfo de México, dentro dese continente será onde se desenvolvan as vidas dos mariñeiros protagonistas destes relatos, vidas a cabalo entre o mar e a terra, vidas marcadas polo esforzo por sobrevivir. Un sacrificio diario pola sobrevivencia que enfronta aos emigrados con dous poderosos inimigos: as tempestades do mar e o inmisericorde dominio dos armadores. Estes dous motivos flúen por tódalas narracións deste volume. Así en «O ciclón» o protagonista cóntanos como a súa salvación durante un furacán débese a que decidiu ir ao teatro en lugar de ir ao mar, e como pasou todo o temporal aferrado a unhas reixas. Os ciclóns provocan tamén o abandono do traballo e o firme propósito de ficar para sempre en terra, tal é o caso do protagonista de «Dende Caamouco» que por mor da forza dun formidable ciclón, e lembrando as súas desventuras e mailas dos seus compañeiros, decide deixa-lo mar. «Corentena» é a imaxe da dureza das condicións na que se facía a emigración.

Nesta ocasión, Xaquín conta a súa travesía atlántica: centos de persoas no fondo da adega dun barco que ao chegar á costa, tras sufrir o amoroamento e as tormentas tropicais, deben permanecer en corentena antes de desembarcar.

E sempre no fondo o mar que dá e quita a vida: «O mar profundo que garda os cadáveres de centos de galegos, que, ó longo do tempo, para gañaren a vida arriscárona e perdérona durante algunha tempestade» (p. 36). A terra americana que se espera atopar non resulta sempre esa terra acolledora coa que se soñaba, así nolo fai ver o autor en «Indocumentado», lenzo dun mariñeiro que tras sufrir moitas andanzas, vese forzado a traballar ás agochadas, por non ter papeis, vivendo nun estado de semiesclavitude. Reflexión cara a unha realidade que non resulta allea á sociedade na que vivimos. Esa mesma terra convértese en ocasións na morada definitiva dos náufragos, un lugar de descanso, lonxano do berce no que viñeron á vida; agora os últimos sinais terrenais do seu paso polo mundo, as súas tumbas, son atendidas por xentes descoñecidas. Esta imaxe nostálgica amósanola Neira Vilas en «Cemiterio», descripción dun humilde camposanto de mariñeiros galegos, afogados nas costas do sudoeste dos Estados Unidos, que situado ao pé dun faro e agarimosamente coidado pola muller norteamericana do fareiro, quen procura que as lápidas permanezan limpas e con flores frescas, querendo manter viva a memoria duns homes dos que non chegou a coñecer nin o nome.

Outras veces, aínda que vivo, o emigrado xa non voltará á Galicia, e asentado na súa nova terra lembra toda a súa vida contándoa aos seus familiares, como ocorre en «Historia de amor», onde Daniel, o protagonista, casado cunha cubana, ten dúas fillas que ao chegaren á adolescencia piden decote ao seu pai que lles conte o seu primerio amor cunha polaca de quen el garda algúns recordos materiais. Neste relato constátase a presenza e mistura de culturas moi diversas: a nacionalidade polaca desa primeira moza, a aparición de xudeus, a referencia aos Estados Unidos, a lingua castelá de Cuba, etc. En Pola Guadalupana o protagonista séntese máis novo ao contar as súas andanzas: como marchou cun patrón que traficaba, o seu namoramento dunha mexicana nas costas dese país, a fuga diante dos buques que ametrallaban as súas embarcacións, ata a resolución dunha desas aventuras na celebración da festa da Virxe de Guadalupe.

A arriscada operación do contrabando, que moitas veces se realizaba sen o coñecemento da tripulación de mariñeiros traballadores, conforma o eixo condutor de «Matufia», unha historia pre-

sentada baixo o modelo dunha carta que un mariñeiro escribe á súa irmá que quedou en Galicia. O infeliz personaxe detalla como acabou na cadea en Estados Unidos e en Cuba, por culpa dun compañeiro que traficaba con alcohol nos tempos da Lei seca norteamericana, e xustifica non ter escrito antes a causa da súa catividade. Problemas cos ianquis aparecen tamén en «Os puños do mugardés», relato que xira en torno aos formidábeis cotenos dun mugardés e a súa pelexa cun militar.

O compromiso do escritor coa causa obreira e a vivencia persoal da súa participación na revolución cubana permanecen latentes en moitas destas narracións. A loita dos sindicalistas contra a incontestable autoridade dos armadores amósasenos en «O esquirolo», historia situada na folga do ano 1931, na que se contan as reunións dos traballadores en alta mar e o triunfo fronte aos armadores. Noutros casos a participación na folga obriga ao mariñeiro a quedar recluído na illa como castigo, é o que lle aconteceu a Severino, personaxe principal de «Outra vez en Casa Branca», detido por repartir os estatutos dos sindicatos confinan nun recuncho da illa ata que o rescata un patrón para devolvelo á Habana. A rivalidade entre armadores xorde en «O crime do Lázaro» onde se conta o encargo do asesinato dun armador por outro da competencia. A opresión do réxime machadiano aparece tamén en «Fuxitivo»: o protagonista recolle publicacións sindicalistas que chegan desde Barcelona, actividade que o leva a ser perseguido, tendo que fuxir e refuxiarse no monte onde o oculta un paisano carboeiro. Illado sobrevive como Robinson Crusoe e coa axuda do carboeiro ata que, tras meses de soidade, sae do agocho e torna a loita.

Noutros relatos observamos a vida de mariñeiros moi diferentes. «O negro Eliseo» conta o traballo que este africano, amante do baile, comparte cos galegos dos que aprende o idioma, e a súa morte loitando na Guerra Civil de España. «O mariñeiro artista» trasládanos ao mundo creativo dun home que partillaba o seu tempo no mar entre a arte da pesca e a arte figurativa, pintando cadros e esculpindo tallas. A búsqueda dun amigo integra o argumento de «Nicasio e o xuíz», unha historia contada dentro doutra historia, lembranzas doutras lembranzas. E o mar que acompaña na vida e na morte dos homes, perfecto escenario para un suicidio cerimonioso como o de «Sebastián».

Pero, por riba da tristeza coa que se vive a emigración, permanece esoutro espírito festivo, de celebración e de alegría polo fermoso regalo da vida, forza vital que estoupa nas melodías do saxofonis-

ta de «Un saxofón a bordo» e nas do protagonista de «O gaitero» que enche o seu fol de novas esperanzas tras vencer cada ciclón. Vida non só de traballo senon tamén de esmorgas e troulas como nos ofrece Neira Vilas en «Festa». Retratos dunha época nos que se reflicten varias xeracións de galegos, pinceladas cotiás coas que moitos se sentirán identificados.

Francisco Javier VARELA POSE

PEREIRA VALCÁRCCEL, M. (2002): *Libro das viaxes*. Pontevedra: Litoral das Rías.

Este viaje poético es el quinto poemario de Manuel Pereira Valcárcel, el quinto de su obra de creación individual, aunque el autor, integrante del grupo Bilbao de Madrid, ha participado desde 1989 en la edición de proyectos literarios colectivos. Entre ellos, el volumen *Intifada* recoge poemas de diversos autores que escriben como quien tira «pedras poéticas contra a iustiza e a indignidade», leemos en una presentación electrónica (<<http://www.cultura-galega.org>>); la antología *En tránsito. Antoloxía de poesía galega en Madrid*, publicada con Vicente Araguas en 2001, o *Muller de doce sal. Homenaxe a Inés Canosa*, también editado en Madrid.

Cuando la lectora ya no puede demorar el trance de dar alguna razón de su divagar en varias direcciones por el libro objeto de su reseña, ve la necesidad de trazar las etapas que el autor puso en su viaje, y se da cuenta de que ningún índice las indica en la presente edición ¿Quizá para permitir que cada lector, lectora, invente su personal trayectoria?

Intencionado o no, quedando un tanto oculta la cartografía dibujada por el poeta, se difuminan los movimientos del viaje poético. De hecho, la ordenación de los poemas en un libro, los apartados y subapartados, e incluso el número de unos y otros, y los versos que anteceden cada uno de los apartados, tanto como las dedicatorias, agradecimientos, si los hay, son elementos paratextuales importantísimos para leer cualquier tipo de libro. Entre todos los libros, los poemarios son aquellos en cuya construcción cuenta más la voluntad organizadora que el poeta ha querido para los poemas, su intención de situar la propia obra en la tradición poética, entre potenciales lectores contemporáneos, e incluso respecto a relaciones estrictamente personales, exhibidas u omitidas, que funcionan como una clave más de interpretación.

Es en este sentido, que se echa en falta la página del citado índice, que vertebraba en la práctica el li-